

УДК 343.156

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.3.13>

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА АПЕЛЯЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Короїд Ю.М.,
аспірант кафедри кримінально-виконавчого
та кримінального права,
Пенітенціарна академія України,
суддя Чернігівського апеляційного суду у відставці
ORCID: 0009-0007-5944-2574

Короїд Ю.М. Реалізація права на апеляційне оскарження в кримінальному судочинстві.

Однією із найважливіших ознак демократичної правової держави є забезпечення прав людини і громадянина. Держава, гарантуючи кожному захист його прав і свобод, забезпечує можливість отримання такого захисту у разі звернення особи до суду.

Право на перегляд справ та оскарження судових рішень є однією із головних засад правосуддя в Україні.

Якщо ж у судовому рішенні міститься судова помилка, то вона повинна бути виправлена до набрання цим рішенням законної сили. Система виправлення державою помилок і порушень, допущених її органами, створює надійну гарантію і охорону як інтересів учасників справи, так і поєднаних з ними державних та громадських інтересів. Засобом приведення цієї системи в дію слугує перш за все право сторін на оскарження рішення першої інстанції незалежно від його правильності.

Це право є диспозитивним правом учасників кримінального провадження, яким вони можуть вільно скористатися.

Кримінальне судочинство здійснюється судами загальної юрисдикції, до повноважень яких належить як вирішення в процесі розгляду кримінальної справи по суті питання винуватості (невинуватості) особи у вчиненні злочину, так і судовий контроль за дотриманням законності в діяльності правоохоронних органів під час проведення ними дізнання та досудового слідства.

Апеляційне провадження – це стадія кримінального процесу, під час якої апеляційний суд перевіряє законність і обґрунтованість рішень та ухвал суду першої інстанції, що не набрали законної сили. Саме апеляційне провадження дає можливість в найкоротші строки виправити судові помилки, сприяє підвищенню якості роботи судів першої інстанції і скеруванню судової практики в суворій відповідності вимогам закону.

У статті на основі порівняльного аналізу положень чинного кримінального процесуального законодавства та судової практики досліджено особливості реалізації права на апеляційне оскарження в кримінальному судочинстві. Проаналізовано основні проблемні питання, пов'язані з визначенням кола осіб, які мають право на апеляційне оскарження, вимог до апеляційних скарг та дотримання положень чинного кримінального процесуального законодавства на стадії прийняття апеляційних скарг.

Ключові слова: права людини, ухвала, вирок суду, суд першої інстанції, апелянт, апеляційна скарга, апеляційна інстанція, апеляційне провадження, касаційна інстанція.

Koroid Y.M. Implementation of the right to appeal in criminal proceedings.

One of the most important features of a democratic legal state is the provision of human and civil rights. The state, guaranteeing everyone the protection of their rights and freedoms, ensures the possibility of obtaining such protection in the event of a person's appeal to court.

The right to review cases and appeal court decisions is one of the main principles of justice in Ukraine.

If a court decision contains a judicial error, it must be corrected before this decision enters into legal force. The system of correction by the state of errors and violations made by its bodies creates a reliable guarantee and protection of both the interests of the participants in the case and the state and public interests combined with them. The means of putting this system into effect is primarily the right of the parties to appeal the decision of the first instance, regardless of its correctness.

This right is a dispositive right of the participants in criminal proceedings, which they can freely use.

Criminal proceedings are carried out by courts of general jurisdiction, whose powers include both resolving the issue of guilt (innocence) of a person in committing a crime in the process of considering

a criminal case on the merits, and judicial control over compliance with the lawfulness of the activities of law enforcement agencies during their inquiry and pre-trial investigation.

Appeal proceedings are a stage of criminal proceedings during which the appellate court checks the legality and validity of decisions and rulings of the court of first instance that have not entered into legal force. It is the appellate proceedings that make it possible to correct judicial errors in the shortest possible time, contribute to improving the quality of the work of courts of first instance and guide judicial practice in strict accordance with the requirements of the law.

The article, based on a comparative analysis of the provisions of the current criminal procedural legislation and judicial practice, examines the features of the implementation of the right to appeal in criminal proceedings. The main problematic issues related to determining the circle of persons entitled to appeal, requirements for appeals and compliance with the provisions of the current criminal procedural legislation at the stage of accepting appeals are analyzed.

Key words: human rights, ruling, court verdict, court of first instance, appellant, appeal, appellate instance, appellate proceedings, cassation instance.

Постановка проблеми. Прагнення України відповідати європейським стандартам спонукало нашу державу орієнтуватися на ті вимоги, які б в повній мірі забезпечували дотримання прав людини, що в свою чергу зумовило внесення змін до багатьох галузей права в тому числі і кримінального процесуального законодавства.

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК), який набрав чинності у 2012 році містить багато нових положень, які стосуються права на апеляційне оскарження рішень судів першої інстанції, в тому числі щодо порядку та строків апеляційного оскарження, вимог до апеляційної скарги та процесуального порядку прийняття до розгляду апеляційних скарг.

Чинним КПК України визначено, що суд апеляційної інстанції має діяти в суворо визначеній процесуальній формі та реалізовувати свої повноваження у повній відповідності з нормами кримінального процесуального закону. Однак низка норм законодавства містить суперечності та не в повній мірі регулює питання апеляційного оскарження вироків та ухвал судів першої інстанції.

Актуальність обраної теми обумовлюється наявністю суперечностей в нормах КПК, які регулюють право на апеляційне оскарження та необхідністю визначення шляхів вирішення проблемних питань, які виникають при реалізації цього права, зокрема в аспекті дотримання основоположних принципів кримінального процесу.

Мета дослідження: проведення комплексного дослідження проблемних питань реалізації права на апеляційне оскарження, яке полягає у їх виявленні, пошуку можливих шляхів вирішення та удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства і практики його застосування.

Стан опрацювання проблематики. Різні аспекти проблематики апеляційного оскарження вироків та ухвал судів першої інстанції були предметом дослідження в працях Т.Т. Алієва, М.І. Бажанова, Н.Р. Бобечка, Є.В. Большакова, С.Г. Герасименка, В.Н. Глушкова, М.М. Гродзинського, Ю.М. Грошевого, О.С. Кашка, Д.П. Кисленка, Д.І. Клепої, В.М. Ковалю, В.В. Легких, В.Т. Маляренка, В.І. Мариніва, В.Я. Мармаш, І.Ю. Мірошникова, О.В. Острогляд, В.О. Попелюшко, В.І. Сліпченко, В.І. Теремецького, Ю.О. Фідра та ін.

Проте, незважаючи на наявність наукових досліджень щодо різних теоретичних основ апеляційного оскарження, практична діяльність судових органів виявила чимало проблем як доктринального, так і суто прикладного характеру, які залишаються дискусійними або взагалі невирішеними.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації можливості звернутися до апеляційного суду з апеляційною скаргою на рішення суду першої інстанції необхідна наявність низки передумов, що в правовій доктрині визначаються як попередні умови реалізації права на апеляційне оскарження.

Зокрема, умовами реалізації права апеляційного оскарження визначаються: а) належність особи до кола суб'єктів, які мають право подати апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції; б) належний об'єкт оскарження; в) відсутність пропущення строку на апеляційне оскарження чи відмови у його поновленні.

Г.В. Корчевний, досліджуючи зміст права на оскарження судових рішень, у його структурі виділяє строк апеляційного оскарження та коло осіб апеляційного оскарження [1, с. 13].

Загалом, право на перегляд справи та оскарження судового рішення - це передбачена національним законодавством міра можливої поведінки особи, яка, по-перше, виникає з моменту винесення і проголошення судового рішення по справі, по-друге, реалізується у передбачених національним законодавством процесуальних формах (апеляційне, касаційне провадження, перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами), по-третє, реалізується поетапно у всіх інстанціях судового розгляду справи.

На кожному етапі перегляду справи в апеляційному порядку, суди апеляційної інстанції, за нормами кримінального процесуального законодавства, наділені певними повноваженнями щодо оцінки апеляційної скарги на її відповідність вимогам КПК та щодо її розгляду по суті.

Початковим етапом реалізації права на апеляційне оскарження рішень судів апеляційної інстанції є визначення чи підлягає апеляційному оскарженню те або інше рішення суду першої інстанції.

Частиною 4 статті 399 КПК України передбачено, що суддя-доповідач апеляційного суду відмовляє у відкритті провадження лише, якщо апеляційна скарга подана на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку або судові рішення оскаржене виключно з підстав, з яких воно не може бути оскарженим згідно з положеннями статті 394 цього Кодексу [2]. Тому, встановлення, чи підлягає апеляційному перегляду рішення суду першої інстанції є першочерговим для судді апеляційної інстанції і важливість даного повноваження полягає в дотриманні конституційного принципу доступу до правосуддя.

Згідно статті 392 КПК України в апеляційному порядку можуть бути оскаржені судові рішення, які були ухвалені судами першої інстанції і не набрали законної сили, а саме: 1) вироки, крім випадків, передбачених статтею 394 цього Кодексу; 2) ухвали про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру; 3) інші ухвали у випадках, передбачених цим Кодексом.

Статтею 394 КПК України досить чітко визначені особливості оскарження деяких вироків, однак ці особливості фактично передбачають, що на стадії вирішення питання про відкриття апеляційного провадження суддя-доповідач апеляційного суду вивчає матеріали кримінального провадження в тому числі, прослуховує аудіозапис судового засідання.

Зокрема, щоб встановити, чи вирок на підставі угоди про примирення оскаржується виключно з підстав призначення судом покарання, суворішого ніж узгоджене сторонами угоди або що вирок ухвалений без згоди обвинуваченого на призначення покарання, суддя доповідач, крім прослуховування аудіозапису судового засідання, повинен дослідити і інші матеріали провадження, що суперечить вимогам статті 398 КПК України.

Згідно положень даної статті, отримавши апеляційну скаргу на вирок чи ухвалу суду першої інстанції, суддя-доповідач протягом трьох днів перевіряє її на відповідність вимогам статті 396 цього Кодексу і за відсутності перешкод постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження. Тобто, при вирішенні питання про відкриття апеляційного провадження суддя – доповідач наділений повноваженнями тільки перевіряти чи містить апеляційна скарга дані, передбачені статтею 396 КПК України.

Крім відмови у відкритті апеляційного провадження за наявності до того підстав, до повноважень судді-доповідача апеляційного суду відноситься і право повернути апеляційну скаргу у визначених законом випадках.

Відповідно до частини 3 статті 399 КПК України апеляційна скарга повертається, якщо: 1) особа не усунула недоліки апеляційної скарги, яку залишено без руху, в установлений строк; 2) апеляційну скаргу подала особа, яка не має права подавати апеляційну скаргу; 3) апеляційна скарга не підлягає розгляду в цьому суді апеляційної інстанції; 4) апеляційна скарга подана після закінчення строку апеляційного оскарження і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або суд апеляційної інстанції за заявою особи не знайде підстав для його поновлення.

Що стосується територіальної підсудності, то за загальним правилом юрисдикція апеляційних судів поширюється на відповідні адміністративно-територіальні одиниці.

Основна проблема щодо визначення підсудності справ апеляційному суду полягає не в застосуванні положень кримінального процесуального законодавства, а в дефіциті суддівських кадрів в судах цієї інстанції.

Через неможливість утворити колегію суддів мають місце непоодинокі випадки передачі кримінальних проваджень до апеляційних судів інших областей, що створює складнощі учасникам провадження в реалізації права на участь в апеляційному розгляді.

Щодо кола осіб, які мають право на подання апеляційної скарги, то воно визначене в статті 393 КПК України, однак перелік осіб, які можуть бути апелянтами не є вичерпним.

Науковці звертали увагу на проблемність такого підходу до визначення кола апелянтів та пропонувались різні варіанти змін законодавства, зокрема, виклавши пункт 10 статті 393 КПК України в такій редакції «інші особи, інтересів яких стосується судові рішення» [3, с. 30]. Але в даному випадку виникають питання при визначенні чи стосується судові рішення інтересів апелянта чи ні і які критерії визначення цього інтересу.

В.Т. Маляренко зазначав, що такий інтерес зачіпається тоді, коли прямо або опосередковано рішення та судження вступної, мотивувальної та резолютивної частини рішення мають значення для суб'єкта апеляційного оскарження у правовому, фізичному, матеріальному або моральному відношенні» [4, с. 372].

Проте, на мою думку, передбачення в законодавстві права на апеляційне оскарження судових рішень іншими особами, інтересів яких стосується судові рішення, є не вірним та створить неоднорідну судову практику, оскільки буде залежати від суб'єктивної позиції судді доповідача у конкретній справі, а відповідно можуть мати місце і судові помилки.

Тому, для того щоб уникнути такої невизначеності та неоднозначної судової практики, вважаю, що стаття 393 КПК України повинна містити вичерпний перелік осіб, які мають право на апеляційне оскарження, тим більше, що майже всіх їх законодавець вже визначив.

Однією з основних підстав для повернення апеляційної скарги є недотримання строків на апеляційне оскарження.

Згідно частини 4 статті 399 КПК України до повноважень судді доповідача відноситься повернення апеляційної скарги в разі, якщо апеляційна скарга подана після закінчення строку апеляційного оскарження і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або суд апеляційної інстанції за заявою особи не знайде підстав для його поновлення.

За змістом даної статті, якщо апелянт порушує клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження, то вирішення цього клопотання відноситься до повноважень вже суду апеляційної інстанції, а не судді-доповідача.

Судова практика розгляду клопотань про поновлення строку на апеляційне оскарження постійно змінювалась.

Після набрання чинності КПК, в основному питання про поновлення строку на апеляційне оскарження вирішувалось суддею-доповідачем. При цьому в деяких випадках якщо суддя-доповідач вбачав підстави для поновлення строку на апеляційне оскарження, то він приймав таке рішення одноособово, а в тих випадках, коли підстави для поновлення строку були відсутні, то рішення про відмову в поновленні строку на апеляційне оскарження приймалось вже колегією суддів апеляційної інстанції.

В подальшому, суди касаційної інстанції змінили таку судову практику, звернувши увагу на те, що в статті 399 КПК України чітко вказано, що питання про поновлення строку на апеляційне провадження відноситься до повноважень суду апеляційної інстанції, а не судді-доповідача.

На даний час, судова процедура відбувається як і зазначено у вищевказаній статті, а саме, суддя-доповідач вирішує питання про повернення апеляційної скарги, якщо строк на її подачу пропущений і апелянт не ставить питання про його поновлення, але якщо є клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження, то це питання вирішується колегією суддів.

Однак, процедура розгляду таких клопотань в КПК України не визначена, тому вона встановлюється безпосередньо суддями апеляційної інстанції.

Так, питання про поновлення строку на апеляційне оскарження вирішується на стадії відкриття апеляційного оскарження, тому з однієї сторони не вирішивши це клопотання, апеляційний суд не може прийняти рішення про відкриття апеляційного провадження, з іншої сторони не відкривши апеляційне провадження, апеляційний суд не може проводити апеляційний розгляд.

Тому, для дотримання законності одна частина судів апеляційної інстанції виносить ухвали про відкриття провадження в частині вирішення питання про поновлення строку на апеляційне оскарження та призначення клопотання до розгляду (Дніпровський апеляційний суд, Кропивницький апеляційний суд та інші) [5], інша частина судів (Житомирський апеляційний суд, Херсонський апеляційний суд) виносять ухвали про призначення до розгляду клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження без відкриття провадження по справі [6]. Деякі судді взагалі признають розгляд даного клопотання без винесення окремої ухвали.

За наслідками розгляду таких клопотань, суди апеляційної інстанції також виносять різні рішення. Ряд апеляційних судів виносять ухвали про задоволення клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження або відмову в задоволенні такого клопотання, а в подальшому суддя доповідач на підставі такої ухвали приймає рішення про відкриття апеляційного провадження, або про повернення апеляційної скарги. Тобто, до вирішення питання про відкриття апеляційного провадження проводиться своєрідне «додаткове» судові засідання.

Інші апеляційні суди за наслідками розгляду приймають одночасно і рішення про відкриття провадження або про повернення апеляційної скарги, що суперечить вимогам статті 399 КПК України, оскільки такі рішення приймає суддя-доповідач.

Враховуючи таку судову практику, вважаю, що доцільним буде вирішення питання про поновлення строку на апеляційне оскарження віднести повністю до компетенції судді-доповідача до відкриття апеляційного провадження, з визначенням конкретної процедури вирішення такого питання. Це сприятиме, в тому числі, і скороченню терміну розгляду такої категорії справ без винесення зайвих ухвал суду.

Стосовно строку на апеляційне оскарження, то з цього приводу неодноразово висловлювались науковці. Зокрема, деякі пропонували ввести єдиний термін на оскарження всіх рішень. Так,

О.Ю. Костюченко пропонував встановити єдиний строк апеляційного оскарження на будь-яке рішення суду першої інстанції, обґрунтовуючи свою позицію тим, що диференціація строків на апеляційне оскарження не сприяє можливості реалізації суб'єктами апеляційного оскарження свого конституційного права на подання апеляційних скарг [7, с. 45-46].

Не існує єдиної думки і щодо самого строку. Так, Бобечко Н.Р. вважає, що 30 днів є невинновато тривалий строк для подання апеляційної скарги на підсумкові рішення суду першої інстанції та що 15 – денного строку цілком достатньо для подачі такої скарги [8, с. 120-121].

Однак, з введенням в КПК нових положень щодо судового контролю під час досудового розслідування, вважаю, що є цілком доцільним встановлення різних строків на апеляційне оскарження.

Щодо обрахування строку апеляційного оскарження, то за загальним правилом строк апеляційного оскарження починається з моменту оголошення судового рішення, однак КПК не регулює питання обрахування строку на апеляційне оскарження при оголошенні судами лише вступної та резолютивної частини судового рішення.

Судова практика з цього питання є сталою, а саме, строк подачі апеляційної скарги обчислюється з дня оголошення резолютивної частини судового рішення. Однак, дане положення потребує законодавчого закріплення.

Також, не визначені в КПК і в кожному конкретному випадку це питання вирішується суддею-доповідачем на його розсуд. Пункт 4 частини 3 статті 399 КПК навіть не містить вказівки на таку оціночну категорію як «поважні причини пропуску строку на апеляційне оскарження». Це може бути тяжка хвороба учасника процесу, який має намір подати апеляційну скаргу, порушення транспортного сполучення (повідомлення) у зв'язку стихійним лихом, самі стихійні лиха тощо.

Щодо повернення апеляційної скарги, в разі якщо вона не відповідає вимогам статті 396 КПК України, то ця підстава застосовується не відразу, а за певної умови, а саме, апеляційна скарга повертається тільки за умови якщо особа не усунула недоліки апеляційної скарги, яку залишено без руху, в установленний строк.

Тобто, в разі подання апеляційної скарги, яка не відповідає вимогам, визначеним у статті 396 КПК України, суддя апеляційного суду спочатку залишає її без руху і надає строк на усунення недоліків і може її повернути лише, коли ці недоліки не були усунуті.

Слід зазначити, що в юридичній літературі існували різні думки щодо форми та змісту апеляційної скарги. Зокрема, чи необхідно вимагати від апелянта наведення в апеляції обґрунтування незаконності рішення суду першої інстанції з посиланням на відповідні нормативно-правові акти [9, с. 114], чи можна застосувати усну (протокольну) форму апеляційної скарги [10, с. 112- 113], тощо.

Вимоги до апеляційної скарги, які закріплені в чинному КПК України, з одного боку в повній мірі забезпечать дотримання прав всіх учасників кримінального процесу, адже зміст апеляційної скарги повинен бути зрозумілим для всіх сторін, з іншого боку сприятимуть швидшому і правильному розгляду справи по суті.

Якщо суддя-доповідача апеляційного суду протягом трьох днів не виявив перешкод для прийняття апеляційної скарги, про які зазначалось вище, то відповідно до статті 398 КПК України, він постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження. Копія такої ухвали направляється сторонам разом з копією апеляційної скарги та доданих документів.

Також, в ухвалі про відкриття апеляційного провадження пропонується сторонам подати заперечення проти апеляційної скарги, які відповідно до статті 402 КПК України подаються в письмовій формі протягом встановленого судом апеляційної інстанції строку. Такий строк, як правило, встановлюється протягом строку підготовки до апеляційного розгляду, тобто протягом 10 днів.

Слід зазначити, що статтею 402 КПК України передбачені вимоги до заперечення на апеляційну скаргу, однак не передбачено повернення заперечення, або залишення його без руху, в разі недотримання його форми, тому заперечення долучаються до матеріалів провадження в будь-якому випадку.

Однією з форм реалізації права на апеляційне оскарження є і право апелянта на відмову від апеляційної скарги, її зміну та доповнення, що передбачено статтею 403 КПК України.

Згідно даної статті відмовитись від апеляційної скарги, її змінити або доповнити може виключно особа, яка її подала, а для відмови від апеляційної скарги захисника або представника потерпілого потрібна ще і згода підозрюваного, обвинуваченого чи потерпілого.

Певний час виникало питання чи може змінити або доповнити апеляційну скаргу обвинуваченого його захисник, проте суд Верховний Суд роз'яснив, що це відноситься виключно до компетенції обвинуваченого або підозрюваного [11].

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що реалізація права на апеляційне оскарження є однією з можливостей реалізації принципу доступу до правосуддя, надає можливість усу-

нути помилки як матеріального так і процесуального характеру, які допущені під час розгляду справи судом першої інстанції. Перевірка відповідності апеляційний скарг вимогам чинного законодавства, як первинний етап апеляційного розгляду, спрямований, з одного боку, на можливість реалізації прав сторін кримінального провадження, з іншого боку, «на відсіювання» тих апеляційних скарг, які не можуть бути предметом апеляційного розгляду.

Недостатня нормативна регламентованість реалізації права на апеляційне оскарження рішень судів першої інстанції породжує ситуацію правової невизначеності, коли йдеться про апеляційний перегляд таких рішень.

Тому, норми кримінального процесуального законодавства повинні повною мірою урегулювати процедуру подання апеляційних скарг, їх прийняття та призначення до розгляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Корчевний Г.В. Право на оскарження судових рішень в апеляційному та касаційному порядку. *Судова апеляція*. 2006. № 1 (2). С. 25.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 р. № 3902-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 11.05.2025).
3. Клепка Д.І. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування як окремий вид провадження: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017. 211 с.
4. Маляренко В.Т. Кримінальний процес України: стан та перспективи розвитку: вибр. наук. пр. Київ: Ін Юре, 2004. 600 с.
5. Ухвала Дніпровського апеляційного суду від 27 травня 2024 року (Провадження № 11-кп/803/2084/24 Справа № 191/722/24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119325076>. (дата звернення 04.04.2025).
6. Ухвала Житомирського апеляційного суду від 19 січня 2024 року (Справа № 288/1665/22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116419042>. (дата звернення 04.04.2025).
7. Костюченко О.Ю. Порядок і строки апеляційного оскарження у кримінальному судочинстві України. *Судова апеляція*. 2006. № 3. С. 43–56.
8. Бобечко Н.Р. Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: спец 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Львів, 2016. 484 с.
9. Сірий М.І. Система перегляду судових рішень в Україні : погляд у майбутнє. *Юридичний журнал*. 2003. № 3 (9). С. 112–115.
10. Костюченко О.Ю. Апеляційне оскарження судових рішень у кримінальному процесі України: монографія. К.: Видавничо- поліграфічний центр Київський університет, 2006. 182 с.
11. Постанова ВП ВС від 24 квітня 2024 року у справі № 304/1035/20 (провадження № 13-58кц23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119045334> (дата звернення 04.04.2025).